

ДО ІСТОРІЇ ДУНАЙСЬКОГО (НОВОРОСІЙСЬКОГО) КОЗАЦЬКОГО ВІЙСЬКА

Дунайське козацьке військо відіграло помітну роль у заселенні та економічному освоєнні південнобессарабських степів, у розвитку в краї козацьких традицій. Проте історія його залишається майже невивченою. Першу статтю з історії Дунайського війська подав А. Скальковський¹, відомості з якої увійшли до книги про історію Нової Запорізької Січі. У зв'язку з її перевиданнями наводилися нові факти з історії дунайського козацтва². Писав А. Скальковський і про сучасні йому події в Дунайському козацькому війську, які супроводив історичними довідками³.

Опис Дунайського (з 1856 р.— Новоросійського) козацького війська з невеличкою історичною довідкою на кінець 50-х рр. XIX ст. подав відомий дослідник Бессарабії офіцер Генерального штабу О. Зацук⁴. З того часу, за винятком короткої історичної розвідки про Дунайське військо, опублікованої у 1913 р. краєзнавцем П. Коломойцевим⁵, література про нього не з'являлася.

У наш час, крім енциклопедичних довідок, про дунайське козацтво можна децю дізнатися лише з публікації окремих документів у відповідному томі „История Молдавии. Документы и материалы“ і дослідженні молдавського історика І. Анцупова з аграрної історії Південної Бессарабії у XIX ст.⁶.

Зазначене, безумовно, ставить питання про виявлення і публікацію джерел з історії Дунайського (Новоросійського) козацького війська. Значний інтерес у

¹ Скальковский А. Исторические сведения об азовских и дунайских казаках // Русский инвалид.— 1847.— № 217.— 1 октября; № 219.— 4 октября; № 236.— 23 октября. Підготовчі матеріали і чернетки статті див. у: Архив Санкт-Петербургского филиала Института российской истории Российской Академии наук, ф. 200, оп. 2, д. 91, л. 1—7.

² Скальковский А. История Новой Сечи или последнего Коша Запорожского.— 1-е изд.— Одесса, 1841; 2-е изд.— 1847; 3-е изд.— 1885—1886.

³ С[кальковский] А. Двадцатипятилетие Дунайского казачьего войска // Одесский вестник.— 1853.— № 131.— 14 ноября; С[кальковский] А. О священии знамени 2-го полка Дунайского казачьего войска // Одесский вестник.— 1855.— № 137.— 29 ноября.

⁴ Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами Генерального штаба: Зацук А. Бессарабская область.— СПб., 1862—1863.— Ч. 1—2; Материалы для военной географии и военной статистики России: Зацук А. Военное обозрение Бессарабской области.— СПб., 1863.

⁵ Коломойцев П. Т. Новороссийское казачье войско: Краткий исторический очерк // Кишиневские епархиальные ведомости.— 1913.— № 1.— Часть неофициальная.— С. 1—5.

⁶ Положение крестьян и крестьянское движение в Бессарабии: 1812—1861.— Сборник документов // История Молдавии. Документы и материалы.— Кишинев, 1969.— Т. III.— Ч. 2; Анцупов И. А. Аграрные отношения на юге Бессарабии: 1812—1870.— Кишинев, 1978.

цьому плані має справа „Про Новоросійське козацьке військо. 1828—1868 рр.“, що зберігається у Державному архіві Одеської області⁷ (фонд Головного статистичного комітету Новоросійського краю). Заведена вона була А. Скальковським, коли він очолював цей комітет. У листі від 10 червня 1855 р. до наказного отамана Дунайського козацького війська І. Гангардта А. Скальковський просив надіслати йому матеріали з історії дунайського козацтва. У справі знаходяться копії наказів по Дунайському (Новоросійському) козацькому війську Управління новоросійського і бессарабського генерал-губернатора за 1856—1858 рр., „Сведения, относящиеся к истории Новороссийского казачьего войска“, „Краткая летопись Новороссийского казачьего войска. 1828—1858 гг.“, довідка наказного отамана І. Гангардта про участь війська в Кримській війні 1853—1856 рр. з хронологією подій до червня 1858 р., а також чернетка записів А. Скальковського про Дунайське військо з жовтня 1855 по травень 1857 р.

Для нашої публікації обрані „Сведения, относящиеся к истории Новороссийского казачьего войска“, що відрізняються від „Краткой летописи Новороссийского казачьего войска. 1828—1858 гг.“ більш стислим, але не менш докладним викладом фактичної історії війська. Як свідчать листи І. Гангардта від 3 і 4 червня 1858 р. до А. Скальковського, вони були підготовані архіваріусом війська, на той час Ф. Унтіловим, і являли собою „короткий виклад з справ, що відносяться до формування і продовження служби новоросійських козаків“. І хоч, за висловом І. Гангардта, у них „чимало граматичних помилок“, яких він не встиг виправити, вони будуть мати певне значення для історичних розвідок А. Скальковського⁸. „Сведения...“ були підписані І. Гангардтом як наказним отаманом війська.

Документ подається мовою оригіналу із збереженням мовних і стилістичних особливостей. Пунктуація наближена до норм сучасного правопису.

Ольга БАЧИНСЬКА

ДОДАТОК

СВЕДЕНИЯ, ОТНОСЯЩИЕСЯ К ИСТОРИИ НОВОРОССИЙСКОГО КАЗАЧЬЕГО ВОЙСКА

Новороссийское казачье войско имеет начало свое от запорожцев, вышедших из пределов Турции и служивших при армии нашей на гребной флотилии по р. Дунаю, во время войны с Портою в 1807 и 1811 годах под названием Усть-Дунайских Буджацких казаков¹, часть которых по заключению мира поселилась [на территории] Аджерманского уезда на балке Сарате, назвав поселение свое Акмангитом, а прочие, большая часть, по не указанию им земли, разошлись по разным местам Бессарабской области и Херсонской губернии². В 1827 году по недостатке в Акмангите земли, многие казаки вышли из оногo и населили Староказачье, которое, а равно и Акмангит, состояли в гражданском ведомстве³. В начале войны с Турцией 1828 года бывшие казаки эти, желая возобновить прежнее свое звание, просили чрез избранных от себя депутатов, у начальника Бабадагской области генерал-майора Тучкова⁴, исходатай-

⁷ Державний архів Одеської області (далі — ДАОО), ф. 3, оп. 1, спр. 55, арк. 2—45.

⁸ Там само.— Арк. 3.

ствовать им дозволение служить во время войны, а по окончании оной поселиться в Черномории⁵. По докладу начальника главного штаба 2-й армии, полученному от генерал-майора Тучкова уведомления об этом, государь император высочайше повелеть соизволил⁶ сформировать из них два полка: один — конный, а другой пеший, под названием Дунайских казачьих, с назначением первого на службу в Бабадаг по коммуникационной нашей линии, а последнего на суда Дунайской флотилии. Формирование полков этих его величество изволил возложить на г. Новороссийского и Бессарабского генерал-губернатора, генерал-адъютанта графа Михаила Семеновича Воронцова⁷, а ближайшее начальство над ними поручить Херсонскому губернскому предводителю дворянства полковнику Челобитчикову⁸, высочайше повелев, чтобы дети казаков записанные в гражданском ведомстве были от оногo отчислены и присоединены к полкам⁹. По окончании же войны полки эти могли бы поселиться на Дунае с запорожскими* казаками, вышедшими из Турции в 1828 году; в случае же нежелания их здесь поселиться, дозволить отправиться в Черноморию¹⁰.

На сем основании полковник Челобитчиков, получив наставление генерал-губернатора, начал формировать Дунайские полки, приняв в свое ведение из ведомства гражданского селения Акмангит и Староказачье. В это время волонтеры, служившие так же в 1807 году при армии нашей, поступившие потом в класс казенных поселян и основавшие жительство свое в селении Радой-Бабей (что ныне ст[аница] Волонтеровка), просили о принятии их в казаки. По тогдашним обстоятельствам было признано, что они могут быть полезны в войне по известности им за границею мест и восточных языков. Просьба их уважена и они по высочайшему повелению зачислены в Дунайские казаки¹¹.

Когда, таким образом, началось возрождение этого нового сословия, начали со всех сторон стекаться люди для принятия их в службу и все те, кои представили хотя малые доказательства о принадлежности их к бывшим буджацким казакам или волонтерам, были записываемы в полки, равно дворяне и обер-офицерские дети с полными и неполными документами, приняты также на службу и так Дунайское войско получило начало своего основания.

В селениях Акмангите, Староказачьей и Волонтировке оказалось способных к службе людей в первом 90, во втором 116 и в последнем 180 человек, число недостаточное и для одного полка, поэтому сформированы полки в 5 сотен. Каждый состоял из людей большею частью одиноких и не имевших никакого хозяйства из зашедших в Бессарабию для приискания службы¹².

Для устройства этих полков отпущено от казны единовременно мундирные, амуничные вещи, оружие¹³ и сумма на покупку лошадей и сбруи, а для командования полками и другими частями были прикомандированы из Черномории офицеры, которые впоследствии времени, когда произведены в офицеры из зауряд-хорунжих Дунайских полков, возвращены к своим местам.

* Запорожцы эти под начальством кошевого своего атамана Гладкого избрали место для поселения своего в Скатеринославской губернии. Теперь они составляют Азовское казачье войско (прим.— I. Гангардта.— О. В.).

Весь 1829 год прошел в приготовлении к службе людей, обмундировании их, учении, экзерциции в конном и пешом строю и в обучении лошадей. Между тем война с Турциею прекращена и новые Дунайские полки не успели участвовать в ней как желали и были к тому предназначены. Но с того времени казаки начали быть употребляемы для пользы службы и первое важное назначение их было по карантинным мерам, для прекращения открывшейся того года в разных местах Бессарабии чумы. В г. Измаиле более сотни казаков сделались жертвою этой заразы; в других местах также много подверглись от нее смертности, находясь внутри городов и зачумленных домов и содержа внешние и внутренние цепи.

В 1830 году войско увеличилось присоединением к оному по высочайшему повелению сыновей и пасынков отставных военнослужителей, проживавших на казенных землях в Аккерманском уезде¹⁴.

В 1831 году казаки находились в Балтском уезде Подольской губернии для наблюдения за спокойствием жителей по случаю бывшего в Польше мятежа; в Одессе по прекращению появившейся эпидемической болезни холеры морбус; занимали кордонную линию по берегу Черного моря, в Бессарабии, Херсонской и Таврической губерниях, содержали в г. Аккермане городовые караулы, в разных местах употреблялись по полицейской части и один полк конной в 1833 году был в походе за границую в княжествах Молдавии и Валахии в составе сухопутного вспомогательного отряда, предназначавшегося в помощь турецкому султану¹⁵.

В 1835 году Дунайские казачьи полки переименованы конный в № 1 и пеший в № 2. Пеший Дунайский полк до 1836 года был некомплектным. В этом году распоряжением наказного атамана¹⁶ укомплектован и с поводом представления его по высочайшему повелению переобразован в конный. Переобразование это делалось постепенно в той мере, как казаки могли приобрести себе строевых лошадей. Три сотни в скорое время сделались конными, а двум пешим исходатайствован отпуск ремонтных денег в половинном количестве противу конных, чем даны им средства к приобретению лошадей.

В 1836 году присоединены к войску еще пять станиц: Николаевка, Ново-Троицкая, Михайловка, Константиновка и Петровка¹⁷; а в 1839 году причислены к войску два селения с поселенными в оных цыганами и кочующие в Бессарабии бывшие коронные неоседлые цыгане 746 семейств, для водворения которых отведено 7 участков пустопорожней земли и отпущено от казны деньги. Но по недостатку в войске земли для их поселения водворено только 150 семейств, а прочие остаются неводворенными на прежних местах жительства в разных местах Бессарабской области¹⁸. И таким образом, составилось войско из десяти станиц¹⁹, которое по управлению своему руководствовалось „Положением о Донском войске“ до 1845 года, а в этом году получив „Положение о Дунайском войске, высочайше утвержденное в 13 день декабря 1844 года“, приняло правильную организацию в управлении своем²⁰.

С изданием Положения о войске прием в оное посторонних лиц по недостатку земли воспрещен, но лица поступившие в войско до издания положения, должны оставаться с потомством навсегда. Высочайшим повелением, последовавшим 14 апреля 1832 года дворянам, штаб и обер-офицерским детям, не принадлежащим войсковому сословию, находящимся на службе до означенного числа, предоставлено право по представ-

лении о происхождении своем неоспоримых доказательств, исключить из списков полка, если не пожелают оставаться на службе.

В 1837 году две сотни № 1 полка, во прибывании государя императора в г. Одессе удостоились быть на высочайшем смотре, и за найденный порядок получили благодарность.

В 1837 и 1838 годах 2 сотни № 1 полка находились в г. Одессе по случаю появившейся было чумной заразы и были употребляемы к прекращению оной. А с 1840 года до минувшей войны²¹ казаки сего войска занимали кордонную линию на берегу Дуная, содержали караулы на Георгиевском островке и при Бессарабском соляном правлении, употреблялись для полицейской службы в Аккермане, Одессе, Кишиневе, Николаеве и Херсоне и по высочайшему повелению с 1847 года посылаются на Кавказ из каждого полка на три года две сотни, для приучения казаков к кордонной линии аванпостов и вообще к полевой службе. Положением о войске полки заменены вместо пятисотенного состава шестисотенным.

До 1853 года находились в составе отдельного Кавказского корпуса две сотни. В 1853 году командированы из войска на смену их две сотни, но по высочайшему повелению те и другие оставлены на Кавказе, где находились до начала 1856 года²². Во время войны Дунайские полки поступили: № 1 в состав войск, охраняющих южные границы в Бессарабии, на аванпостную службу по Дунаю, действию за рекою этою во время переправы войск наших и военных действий в Турции. Одна сотня оного составляла гарнизон крепости Измаила, имела команды, содержащиеся в г. Аккермане; при Бессарабском соляном правлении и Ренийском карантине караулы. В 1854 году из полка этого сформирована ракетная батарея из 64 человек, находившаяся в составе отряда сначала генерала Ушакова, а потом генерала Лехнера²³. № 2 полк в конце 1853 года и начале 1854 года занимал передовые посты по реке Дунаю, нес аванпостную службу по берегу Черного моря от колонии Люстдорфа²⁴ до Одессы, имел команды на Георгиевском острове, для содержания в Аккермане караулов, извещательных постов по берегу Черного моря и для постоянного сообщения между Николаевом и Очаковом. По переводе штаба № 2 полка в г. Одессу в 1854 году и соединения частей оного, одна часть находилась в г. Одессе в числе войск, составляющих гарнизон города этого²⁵, а другая по берегу Черного моря от Очакова до устьев реки Днестра.

В 1855 году сформирован из поголовного ополчения войска № 3 полк, поступивший в состав войск 5-го армейского корпуса. Из полка этого в декабре месяце 1855 года по распоряжению г. командовавшего армиею были назначены и двинуты четыре сотни на службу в Николаев, а для содержания аванпостов между Николаевым и Херсоном, по изменившимся обстоятельствам, сотни эти возвращены в Бессарабию и весь № 3 полк поступил на аванпосты по берегу Черного моря в южной части Бессарабии. Полк этот по окончании войны в 1856 году по высочайшему повелению расформирован. В этом же 1855 году были составлены в поселении войска пешие команды для охранения и защиты жилищ своих на случай вторжения неприятеля в пределы империи со стороны Бессарабии²⁶.

Верно: полковник Гангардт²⁷

ПРИМІТКИ

1. У період російсько-турецької війни 1806—1812 рр. російське командування в кінці 1806 р. почало формування з колишніх задунайських запорожців козацького війська. 20 лютого 1807 р. указом Олександра I воно одержало назву Усть-Дунайського Буджацького. Брало участь у військових діях. У зв'язку з масовими втечами до війська „в Дунайську Січ“ селянства з Південної України і Поділля 20 липня 1807 р. було ліквідоване. Див.: Бачинський А. Усть-Дунайське Буджацьке козацьке військо: 1806—1807 рр.// Історичне краєзнавство Одещини. Зб. матеріалів.— Одеса, 1993.— Вип. 4.— С. 23—27.

Щодо існування Усть-Дунайського Буджацького війська в 1811 р., то автор помиляється. Мова може йти про створення в цей час Болгарського земського війська, до якого увійшли волонтери, котрі пізніше брали участь у формуванні Дунайського козацького війська (ДАОО, ф. 1, оп. 214, спр. 22 за 1824 р., арк. 1).

2. Після ліквідації Усть-Дунайського Буджацького війська частина козаків була переселена до Чорноморського війська на Кубань, а частина розійшлася по селах і містах Бессарабії і Херсонщини. Царський уряд після приєднання у 1812 р. Бессарабії до Росії, прагнучи заселити цей край, надав землі колишнім усть-дунайським козакам і вихідцям з Задунайської Січі. Вони в 1818 р. заснували село Дракулі (тепер село Трудове Кілійського району Одеської області) і в 1820 р. село Акмангіт (тепер село Білолісся Татарбунарського району Одеської області). У 1822 р. частина мешканців з села Дракулів, переважно колишні задунайські запорожці, заснувала село Нову Покровку (тепер Ізмаїльський район Одеської області). Див.: ДАОО, ф. 1, оп. 214, спр. 15 за 1817 р., арк. 47, 92; Береза К. Выборы священника // Киевская старина.— 1882.— № 4.— С. 167; Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой, или Буджака.— Аккерман, 1899.— С. 457. В „Истории городов и сел Украинской ССР. Одесская область“ (К., 1978) дати заснування вказаних сіл визначені помилково: Дракулі — 1805 р. (С. 504); Акмангіт — 1807 р. (С. 771); Ново-Покровка — 1812 р. (С. 460).

3. Колишні усть-дунайські буджацькі козаки з 1817 р. були зараховані до „казенних поселенців“ і повинні були сплачувати відповідні податки та виконувати феодалні повинності. Вихідці з Задунайської Січі у 1819 р. одержали статус іноземних поселенців і повинні були переселятися до їх колоній. У 1827 р., після упертої боротьби за відновлення козацьких прав, обом групам було надано право спільного проживання, а усть-дунайські козаки звільнялися на десять років від сплати податків і земських повинностей. Див. про це: О водворении запорожских казаков и других зарубежных выходцев в Бессарабской области // Полное собрание законов Российской империи. Собрание II (далі — ПСЗРИ, II).— Т. II: 1827.— СПб., 1830.— № 913.

4. Тучков Сергій Олексійович (1767—1839), генерал-лейтенант. У 20—30-х рр. XIX ст. комендант Ізмаїльської фортеці та ізмаїльський градоначальник. Відіграв важливу роль у проросійській пропаганді в Задунайській Січі і виході у 1828 р. задунайських запорожців на чолі з Й. Гладким до Росії. У період російсько-турецької війни 1828—1829 рр. був з особливим дорученням у головнокомандуючого російською армією (Коломойцев П. Т. Генерал-лейтенант Сергей Алексеевич Тучков, основатель нынешнего города Измаила.— Одесса, 1908).

5. З початку 20-х рр. XIX ст. колишні усть-дунайські козаки і задунайські запорожці вели уперту боротьбу за відновлення в Буджаку козацького війська з центром в селі Акмангіті. Через це сучасники називали їх акмангітськими або магнітськими козаками. Весною 1828 р. у зв'язку з початком російсько-турецької війни 1828—1829 рр. колишні козаки знову звернулися до царських урядовців з пропозицією утворити Дунайські козацькі полки. Значну допомогу в клопотанні у цій справі їм подав С. Тучков. У разі відмови утворити в Бессарабії козацьке військо вони просили оселити їх на Кубані (ДАОО, ф. 1, оп. 214, спр. 11 за 1825 р., арк. 323; оп. 218, спр. 9 за 1828 р., арк. 1—3; ф. 3, оп. 1, спр. 55, арк. 30—32).

6. Дозвіл Миколи I про формування Дунайських козацьких полків був виданий 14 червня 1828 р. (ДАОО, ф. 1, оп. 214, спр. 1, ч. 1 за 1828 р., арк. 251 зв.).

7. Воронцов Михайло Семенович (1782—1856), російський державний діяч, генерал-фельдмаршал. З 1828 р. новоросійський генерал-губернатор і повноважний намісник Бессарабської області, з 1828 по 1854 рр.— новоросійський і бессарабський генерал-губернатор. М. Воронцов чимало зробив для утворення і розвитку Дунайського козацького війська

(Бачинська О. А. М. С. Воронцов та Дунайське козацьке військо // Одесі — 200. Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції.— Одеса, 1994.— Ч. 2.— С. 71—73).

8. Челобитчиков Семен Панасович (? — 17.08.1830), полковник 32 роки провів на військовій службі в кавалерії. У 1828 р.— ватажок дворянства Херсонської губернії. Формував дунайські козацькі полки і був „управителем“ війська в 1828—1830 рр. (ДАОО, ф. 1, оп. 218, спр. 9 за 1828 р., арк. 18; оп. 214, спр. 1, ч. 1 за 1828 р., арк. 337).

9. Під час вирішення у червні 1828 р. питання про формування Дунайських козацьких полків діти козаків одержали козацькі права, а родини козаків продовжували залишатися на становищі казенних селян. До козацького стану вони були зараховані лише в 1831 р. (ДАОО, ф. 1, оп. 214, ч. 1 за 1828 р., арк. 33—34, 63; оп. 218, спр. 9 за 1828 р., арк. 1; спр. 8 за 1831 р., арк. 85).

10. М. Воронцов вважав, що дунайських козаків можливо об'єднати з задунайськими запорожцями Й. Гладкого й оселити або в Бессарабії, або на Кубані біля Анапи. Проти поселень їх у Чорномор'ї виступало російське командування на Кавказі, і в 1831 р. було прийнято ухвалу про те, щоб дунайські козаки залишилися в Бессарабії (ДАОО, ф. 1, оп. 214, спр. 1, ч. 1 за 1828 р., арк. 244—256; оп. 218, спр. 8 за 1831 р., арк. 85—87).

11. Після закінчення російсько-турецької війни 1806—1812 рр. у Бессарабії залишилося чимало колишніх волонтерів з Дунайських князівств і Балкан: молдаван, волохів, греків, сербів, болгар, албанців, які служили добровольцями в російській армії. У 1825 р. їм була надана земля під поселення, яке з лютого 1827 р. отримало назву Волонтирівка (тепер у Республіці Молдова). У середині липня 1828 р. уповноважені волонтерів звернулися до полковника С. Челобитчикова з проханням включити їх до дунайських козацьких полків. М. Воронцов підтримав це клопотання, і 4 серпня 1828 р. Микола I дозволив зарахувати їх до складу козацтва (ДАОО, ф. 1, оп. 218, спр. 9 за 1829 р., арк. 53—54, 122).

12. Крім зазначених груп, що брали участь у формуванні війська, до нього потрапила значна кількість утікачів з поміщицьких і державних селян, міщан та інших категорій, які намагалися якось легалізувати своє становище. За відомостями Бессарабської казенної палати, у 1832 р. в Дунайське військо було зараховано 609 сімей. Ревізії виявили облікованими 176 родин і 14 бурлаків. Відомостей про походження 433 козацьких сімей встановити не вдалося. Див. про це: Положение крестьян и крестьянское движение в Бессарабии: 1812—1861 гг. Сборник документов // История Молдавии: Документы и материалы.— Кишинев, 1969.— Т. III.— Ч. 2.— С. 144. Під час перевірки 1836—1846 рр. козацьких прізвищ виявилось, що 23 козаки записані під вигаданими прізвищами (Філіал Державного архіву Одеської області в Ізмаїлі (далі — ФДАОО в Ізмаїлі), ф. 755, оп. 1, спр. 29, арк. 1—140).

13. У 1828—1829 рр. обмундирування для козаків було передано з Балтської комісаріатської комісії з числа „забракованих військами“. Форма встановлювалася за зразками Війська Донського. Змінювався лише колір випушок та лампасів з червоного на світло-синій, а сама форма була темно-синьою. Озброєння війську передано з трофеїв, захоплених у турецьких фортецях Браїлів, Манчин, Ісакча, і Київського, Херсонського, Бендерського та Аккерманського арсеналів. Складалось воно з пістолетів, рушниць, шабель і пік (Коломойцев П. Т. Новороссийское козачье войско // Кишиневские епархиальные ведомости.— 1913.— № 1; ФДАОО в Ізмаїлі, ф. 755, оп. 1, спр. 32, арк. 83—97).

14. Сини та пасинки відставних солдатів були зараховані у військо лише в січні 1832 р. ФДАОО в Ізмаїлі, ф. 755, оп. 1, спр. 32, арк. 83—97. У жовтні 1838 р. до війська були також включені й „відставні нижні чини доброї поведінки“: ПСЗРИ, II.— 1838.— СПб., 1839.— № 11714.

15. Під час турецько-єгипетської кризи 1831—1833 рр. дунайський кінний полк у 1833 р. діяв у складі російського допоміжного загону в Туреччині. До літа 1834 р. ніс внутрішню службу в Бухаресті і був у конвої повноваженого голови Диванів князівств Молдавії і Волощини П. Кисильова (Защук А. Военное образование Бессарабской области // Материалы для военной географии и военной статистики России.— СПб., 1863.— С. 163).

16. У 1836—1846 рр. наказним отаманом Дунайського козацького війська був генерал-майор Станіслав Тимофійович Василевський.

17. Села Михайлівка, Костянтинівка (тепер у Саратовському районі Одеської області), Новотроїцьке (Троїцьке), Миколаївка (тепер у Кілійському районі Одеської області) заселені в 1824—1827 рр. відставними солдатами. Село Петрівка (тепер у Білгород-Дністровському районі Одеської області) засноване в кінці 20-х рр. державними селянами з Курської губернії (ПСЗРИ, II.— Т. XI: 1836.— СПб., 1837.— № 9459). А. Защук у книзі

„Военное обозрение Бессарабской области“ (С. 157) помилково зазначає, що села Михайлівка, Костянтинівка, Троїцьке, Миколаївка увійшли до складу Дунайського козацького війська в 1832 р.

18. Після приєднання у 1812 р. Бессарабії до Росії тут проживало дві категорії циган: кріпосні, які належали молдавським боярам, і коронні, які перебували на становищі державних селян. У 1829 р. було прийнято ухвалу про переведення коронних циган на осілість, і частина з них була поселена в 1831 р. у селах Фараонівці і Каїрах Аккерманського повіту. В 1839 р. коронні цигани Бессарабії були приєднані до Дунайського козацького війська. З них 829 родин були неосілими, 306 родин перебували в селах Фараонівці і Каїрах (тепер село Крива Балка; обидва села належать до Саратовського району Одеської області). 3 травня 1850 р. поселення циган в Дунайському війську було припинено. У 1855 р. у війську було 584 циганських родини (Єгунов А. О. О циганах в Бессарабии // Записки Бессарабского областного статистического комитета.— Кишинев, 1864.— Т. 1.— С. 115).

19. 1840 р. у війську нараховувалось десять станиць і хуторів: Акмангіт, Старокозаче, Волонтирівка, Михайлівка, Миколаївка, Костянтинівка, Каїри, Новотроїцьке, Фараонівка, Петрівка. Загальна кількість землі, що належала війську, становила 56263 десятини. Кількість населення у 1840 р. складала 7551 особу, з них 3804 чоловіків, 3747 жінок (ФДАОО в Ізмаїлі, ф. 755, оп. 1, спр. 32, арк. 83—97).

20. Див.: Высочайше утвержденное Положение о Дунайском казачьем войске. 13 декабря 1844 года // ПСЗРИ, II.— Т. XIX.— Отд. I.— 1844.— СПб., 1845.— № 18526; Там само.— Отд. 2, № 18526: Высочайше утвержденный общий штат военного и гражданского управления Дунайского казачьего войска.

21. Мається на увазі Кримська війна 1853—1856 рр.

22. Дунайські козаки змушені були брати участь у бойових діях на лівому фланзі Кавказької лінії: біля Гарячих Вод, у Старому Юрті, Великій Чечні, Ханкальському межигір'ї, у пониззі Терека. За словами начальника штабу Кавказького корпусу генерал-лейтенанта О. Барятинського, дунайці воювали не гірше від чеченців (Акты, собранные Кавказской археографической комиссией: В 12 т.— Тифлис, 1885.— Т. 10.— С. 541—543).

23. Ушаков Олександр Іванович, генерал-лейтенант. У Кримській війні 1853—1856 рр. керував російськими військами, що діяли в пониззі Дунаю. Лехнер Андрій Андрійович, генерал-майор, командир Дунайської інженерної округи.

24. Колонія Люстдорф — тепер Чорноморка, один з районів Одеси.

25. Дунайський полк № 2 під командуванням підполковника В. Тиханова відзначився під час оборони Одеси 10 квітня 1854 р. від нападу англійсько-французької ескадри і взяття у полон екіпажу англійського фрегата „Тигр“ (ДАОО, ф. 3, оп. 1, спр. 55, арк. 37—38).

26. За мужність і сміливість, виявлені у Кримській війні, Дунайські козацькі полки № 1 і № 2 були відзначені спеціальними штандартами „За хоробрість“ і привілювалися до регулярних армійських частин (ПСЗРИ, II.— Т. XXX.— Отд. 1.— 1855.— СПб., 1856.— № 29679).

За Паризьким миром 1856 р., від Росії відходила південна частина Бессарабії, у якій знаходилися дві станиці Дунайського козацького війська: Миколаївка, Новотроїцька і хутір Паратари. Унаслідок втрати частини землі війську було дозволено придбати село Байрамчу, перейменоване на село Миколаївку-Новоросійську (тепер у Саратовському районі Одеської області), куди незабаром з Аккермана (тепер міста Білгород-Дністровський Одеської області) переїхало військове правління. Оскільки Дунай відійшов від Росії, Дунайське військо у 1856 р. було перейменоване у Новоросійське (ДАОО, ф. 3, оп. 1, спр. 55, арк. 26—27).

У 1868 р. у зв'язку з військовою реформою Новоросійське (Дунайське) козацьке військо було ліквідоване. На цей час у війську було дев'ять станиць і хуторів зі загальною площею землі 56077 десятин. Населення складало 13141 особу: 6787 чоловіків і 6354 жінки. Див.: Положение об упразднении Новороссийского казачьего войска. 3 декабря 1868 // ПСЗРИ, II.— Т. XLIII.— Отд. 1.— СПб., 1869.— № 46506; Российский государственный военно-исторический архив, ф. 4 л, оп. 36, 1 ст., 4 отд., д. 13 за 1869 г., л. 2 об., 3.

27. Гангардт Іван Єгорович (1808—?), генерал-майор. У 1853—1854 рр. полковник, черговий офіцер Управління новоросійського і бессарабського генерал-губернатора, голова Комісії підготовки оборони Одеси в 1854 р.— виконуючий обов'язки наказного отамана, в 1859—1868 рр.— наказний отаман Новоросійського козацького війська.

З 1873 р.— голова Аккерманської міської управи, член Аккерманського відділення Одеського місцевого управління, почесний мировий суддя міста Аккермана.